

RAPORT Z BADANIA PT.

*Zbadanie wybranych projektów zrealizowanych
w ramach Polskiej Współpracy Rozwojowej
udzielanej za pośrednictwem MSZ RP w latach 2010-2012*

Edukacja Globalna

Zamawiający:

Ministerstwo Spraw Zagranicznych

Wykonawca:

EGO – Evaluation for Government Organizations s.c

Autorzy raportu:

Bartosz Ledzion

Elżbieta Świdrowska

Jakub Rok

Magdalena Brennek

Warszawa, 2013 r.

PODSUMOWANIE

Badanie dotyczyło 17 projektów systemowych z zakresu edukacji globalnej realizowanych w latach 2010-2012 w ramach polskiej współpracy rozwojowej. Najważniejsze wnioski przedstawione w raporcie z badania, to:

- działania projektowe były trafne dobrane do sytuacji i potrzeb beneficjentów (nauczycieli, studentów, akademików),
- środki MSZ stanowią główne źródło finansowania działań w obszarze edukacji globalnej w Polsce, działania te należy ocenić pozytywnie za ich różnorodność i skalę, niemniej jednak proces realizacji interwencji w tym polu wymaga bardziej pogłębionej i systematycznej współpracy na linii MSZ i MEN,
- w efekcie projekty dostarczyły praktycznej i użytecznej wiedzy, możliwej do wykorzystania w praktyce w szkołach. Niemniej jednak zrealizowane projekty nie spowodowały zmiany strukturalnej w systemie edukacji. Włączanie treści z zakresu edukacji globalnej pozostaje osobistą inicjatywą nauczycieli,
- projekty edukacji globalnej w coraz szerszym stopniu korzystają z nowoczesnych technologii, jednak nadal wydaje się, że jest to zasób nie w pełni wykorzystany. Badanie pokazało, że największym sukcesem cieszą się szkolenia e-learningowe i wydaje się, że mogą być one drogą do rozwoju wiedzy o edukacji globalnej na szeroką skalę,
- większość badanych projektów uwzględnia zagadnienia związane z prawami człowieka. Jednakże zakres poruszania tej tematyki oraz sposób odnoszenia się do niej – wprost, lub pośrednio jest zróżnicowany,
- jakościowe i ilościowe ujęcie stopnia realizacji założonych celów wskazuje, że większość z nich została osiągnięta,
- badane projekty przyczyniły się do zmiany postaw uczestników. Zmiana ta jest jednak wyraźnie widoczna tylko w odniesieniu do grupy osób objętych bezpośrednim wsparciem. Ponieważ część projektów zakładała tylko jednorazowe interwencje w szkołach, pozbawione mechanizmów zakorzenienia zmiany. W takiej sytuacji, wzbudzone wśród młodzieży zainteresowanie szybko wygasa, nie zostawiając zwykle trwałych śladów w postaci zmiany postaw i motywacji do działania.

Kluczowe rekomendacje:

- zmiany w systemie selekcji i wyboru projektów mające na celu wybór projektów charakteryzujących się wysokim stopniem trwałości i użyteczności efektów,
- popularyzacja najciekawszych i najbardziej skutecznych działań projektowych wśród nowych wnioskodawców,
- realizacja przez MEN wieloletniego projektu systemowego w zakresie edukacji globalnej.

STRESZCZENIE – NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z RAPORTU KOŃCOWEGO

KLUCZOWE WNIOSKI Z BADANIA

Szerzej patrz:

TRAFNOŚĆ

Badane projekty z zakresu edukacji globalnej były spójne i komplementarne z prowadzonymi działaniami i potrzebami beneficjentów (nauczycieli, studentów, akademików). Odpowiadały na konieczność uwzględniania edukacji globalnej w nauczaniu szkolnym i przedszkolnym. Wzbogacały ofertę uniwersytecką o tematykę globalną i rozwojową dając tym samym studentom i wykładowcom praktyczną wiedzę oraz tworząc perspektywę pracy zawodowej w zakresie edukacji globalnej czy pomocy rozwojowej.

Jedynie co budzi pewne wątpliwości to fakt, że większość projektów skierowana jest do nauczycieli gimnazjów i liceów, a nauczyciele szkół podstawowych czują się pozostawieni niejako na marginesie tematyki edukacji globalnej.

Zaproponowane działania projektowe były adekwatne do sytuacji beneficjentów. Słusznie zakładały stosunkowo niewielkie możliwości realizacji oraz niewielką znajomość i wyposażenie beneficjentów w narzędzia edukacji globalnej w przedszkolu, w szkole czy na uczelni. W większości przypadków projekty trafnie zakładały, że temat edukacji globalnej jest na tyle mało obecny w placówkach edukacyjnych, że każda bezpłatna pomoc tam skierowana będzie adekwatna do sytuacji.

Projekty z zakresu edukacji globalnej zrealizowane w ramach polskiej współpracy rozwojowej są spójne z działaniami międzynarodowymi, a także komplementarne z działaniami wspieranymi przez krajowe podmioty. Środki MSZ stanowią główne źródło finansowania działań w obszarze edukacji globalnej w Polsce. O ile pozytywnie należy ocenić wzrost liczby działań z tego obszaru, szeroki zakres tematyczny i objęcie różnymi działaniami różnorodnych grup docelowych, to proces ten wymaga bardziej pogłębionej i systematycznej współpracy MSZ i MEN. Dobrym pomysłem mogłaby okazać się także inicjacja i koordynacja projektów systemowych z zakresu edukacji globalnej przez MEN przy wsparciu MSZ. Projekty mogłyby być finansowane np. ze środków EFS.

TRWAŁOŚĆ

Analizowane projekty wsparły proces zmiany systemowej, polegającej na upowszechnieniu zagadnień edukacji globalnej w polskiej oświacie.

*Pytanie 3.1.1
Czy/ w jakim stopniu/ w jakich aspektach realizowane działania projektowe były komplementarne z działaniami/ planami beneficjentów?*

*Pytanie 3.1.2
Czy zaproponowano projekty adekwatne do sytuacji beneficjentów ?*

*Pytanie 3.1.3
Czy polskie interwencje były spójne z działaniami wspieranymi przez innych donatorów ?*

Pytanie 3.2.1 Czy/w jaki sposób

Projekty dostarczyły praktycznej i użytecznej wiedzy, możliwej do wykorzystania w praktyce w szkołach. Nauczyciele mieli poczucie, że wreszcie proponuje się im konkretne wsparcie - wiedzę i narzędzie, a nie tylko wymaga, by edukacja globalna była realizowana. Prowadzone działania posłużyły jako inspiracja, źródło motywacji do wykorzystywania zdobytej wiedzy w praktyce edukacyjnej. Niemniej jednak zrealizowane projekty nie spowodowały zmiany strukturalnej w systemie edukacji. Włączanie treści z zakresu edukacji globalnej pozostaje osobistą inicjatywą nauczycieli.

Wykorzystywanie produktów oraz osiągnięć projektów udało się wykazać w odniesieniu do 12 projektów, choć jej skala i jakość dowodów były zróżnicowane. Bariere utrudniającą rzetelną ocenę oddziaływania w niektórych projektach stanowił brak mechanizmów zapewniających trwały kontakt z przeszkolonymi nauczycielami (np: niepełne listy kontaktowe uczestników).

W analizowanych projektach możemy wyróżnić cztery główne ścieżki rozszerzania przekazanych doświadczeń (multiplikacji). Należą do nich: 1) włączanie treści do zajęć, 2) upowszechnianie zdobytej wiedzy wśród innych edukatorów/nauczycieli, 3) realizowanie rozmaitych inicjatyw oddolnych oraz 4) angażowanie instytucji mających duży potencjał dotarcia do nowych odbiorców.

EFEKTYWNOŚĆ

W ramach projektów nie zaobserwowano szerszych działań służących zwiększaniu efektywności przy wykorzystaniu dostępnych zasobów. Nie można jednak oczekiwać, iż podmioty realizujące projekty o ograniczonych zasobach finansowych i z niezwykle ambitnymi założeniami będą poszukiwały dodatkowych działań, tym bardziej że w system realizacji programu nie wpisano żadnych zachęt motywujących do tego. Jednostkowe próby nie miały charakteru kluczowego, nie były też związane z krytyczną ścieżką projektów, ani nie wynikały z istotnych zmian w otoczeniu zewnętrznym bądź sytuacji beneficjentów. Nie można też stwierdzić, aby w istotnym stopniu wpływały na efektywność projektów.

zrealizowane projekty przyczyniły się do wsparcia istniejących lub wypracowania nowych rozwiązań systemowych?

Pytanie 3.2.2 Czy/w jaki sposób produkty i osiągnięcia projektów są wykorzystywane i rozwijane przez beneficjentów?

Pytanie 3.2.3 Czy wystąpił/na czym polegał efekt multiplikacji (rozszerzenia przekazanych doświadczeń)?

Pytanie 3.3.1 Czy/jakie działania dodatkowe podejmowane były w celu efektywnego wykorzystywania zasobów w trakcie realizacji projektów lub po ich zakończeniu przez projektodawców lub przez beneficjentów?

Dokonanie wiarygodnej oceny efektywności projektów jest niemożliwe ze względu na brak jednolitego systemu monitorowania wskaźników, projektów polskiej pomocy rozwojowej, dużą różnorodność inicjatyw, brak punktu odniesienia do obiektywnych porównań oraz samą konstrukcją pytania badawczego. Z uwagi na powyższe ograniczenia ocenę efektywności narzędzi oparliśmy na refleksjach wnioskodawców, które dotyczyły: 1) tworzenia bardziej precyzyjnego mechanizmu multiplikacji wśród nauczycieli i edukatorów, 2) tworzenia mechanizmów praktycznego wykorzystywania zdobywanej wiedzy oraz 3) w szerszym stopniu zakładały łączenia wiedzy dotyczącej zależności globalnych z procesami, które występują w otaczającym świecie.

Wątki związane z prawami człowieka znajdują się w większości zrealizowanych projektów (w 12 na 17). Jednakże zakres tej tematyki oraz sposób jej podnoszenia – wprost lub pośrednio- jest zróżnicowany. W projektach możemy wyróżnić dwa podejścia:

- bezpośrednio nawiązanie do tematyki praw człowieka,
- pośrednie nawiązanie do problematyki praw człowieka poprzez skoncentrowanie się na przeciwdziałaniu stereotypom i uprzedzeniami nt. krajów Globalnego Południa.

SKUTECZNOŚĆ

Jakościowe i ilościowe ujęcie stopnia realizacji założonych celów wskazuje, że większość z nich została osiągnięta. Najczęściej pojawiającym się zapisem było podniesienie kompetencji grupy docelowej w zakresie wiedzy o edukacji globalnej i sposobach jej przekazywania. Kolejnym, często powtarzającym się celem było trwałe wprowadzenie zagadnień z zakresu edukacji globalnej do szerszego obiegu – programów nauczania, czy debaty akademickiej.

Mimo, że większość celów ostatecznie została osiągnięta, to w części przypadków pojawiły się problemy z ich realizacją lub rzetelną oceną stopnia ich realizacji. Do głównych przyczyn takiej sytuacji można zaliczyć:

- przyjęcie niewłaściwej logiki postępowania w niektórych projektach skutkującej obniżeniem trwałości ich efektów,
- niską jakością materiałów edukacyjnych w niektórych projektach,
- brakiem mechanizmu badania wpływu udostępnianych publikacji na odbiorców.

Pytanie 3.3.2
Czy zdaniem beneficjentów oraz zdnaniem projektodawców możliwy był inny rodzaj interwencji, który mógłby przyczynić się do rozwiązania tego samego problemu za niższą cenę i bez wpływu na jakość wyników ?

Pytanie 3.3.3
Wpływ projektów na poszanowanie praw człowieka

Pytanie 3.4.1
Czy/ w jakim stopniu zostały osiągnięte cele i wykonane zadania określone w projektach?

W ramach prowadzonych badań zaobserwowaliśmy cztery główne kierunki rozwoju potencjału organizacji wnioskodawców:

- wzmocnienie bazy merytorycznej,
- poszerzenie zasobu materiałów i oferty praktyk edukacyjnych,
- podniesienie rozpoznawalności i nawiązanie nowych kontaktów,
- wzrost kompetencji technicznych.

Badane projekty przyczyniły się do wzrostu kompetencji beneficjentów w zakresie edukacji globalnej, choć efekt ten rozkłada się nierównomiernie w zależności od rodzaju wiedzy i typu projektu. Możemy wyróżnić kilka typów wiedzy rozwijanych przez uczestników dzięki analizowanym projektom:

- know-about: wiedza o istnieniu dziedziny EG i przedmiocie jej zainteresowania,
- know-what: znajomość zjawisk z obszaru EG; wiedza opisowa,
- know-how: umiejętność wykorzystania wiedzy z zakresu EG w praktyce nauczania,
- know-who/where: orientacja, gdzie szukać wiedzy, do kogo zwrócić się w danej sprawie związanej z EG.

Badane projekty przyczyniły się do zmiany postaw uczestników. Zmiana ta jest jednak wyraźnie widoczna tylko w odniesieniu do grupy osób objętych bezpośrednim wsparciem. Po pierwsze, brakuje danych do rzetelnej oceny zmiany kognitywnej wśród uczniów uczestniczących w zajęciach prowadzonych przez wyszkolonych multiplikatorów. Po drugie, część projektów zakładała tylko jednorazowe interwencje w szkołach, pozbawione mechanizmów zakorzenienia zmiany. W takiej sytuacji, wzbudzone wśród młodzieży zainteresowanie szybko wygasa, nie zostawiając zwykle trwałych śladów w postaci zmiany postaw i motywacji do działania.

UŻYTECZNOŚĆ

Wnioskodawcy nie prowadzili oddzielnej diagnozy sytuacji i potrzeb swoich odbiorców w oparciu o przesłanki w postaci raportów badawczych czy diagnoz przygotowanych przez inne instytucje. Niemniej jednak Wnioskodawcy działaniami podejmowanymi w ramach projektów w przeważającej mierze odpowiadali na potrzeby beneficjentów. Prawie wszyscy wnioskodawcy opierali bowiem wybór tematu projektu oraz dobór metod popularyzacji edukacji globalnej na swoich własnych doświadczeniach wcześniejszych projektów. Z jednej strony świadczy to o stosunkowo wysokim zaangażowaniu merytorycznym Wnioskodawców, którzy trafnie odczytywali istniejące

Pytanie 3.4.2
Czy/ w jakim
stopniu interwencje
przyczyniły się do
rozwoju potencjału
i wzmocnienia
instytucji/
organizacji
partnerskich?

Pytanie 3.4.3
Czy/ w jaki sposób
podejmowane
działania
przyczyniły się do
zmian w postawach
lub działaniach
beneficjentów?

Pytanie 3.5.1
Czy
podjęte działania
były odpowiedzią
na właściwe
zidentyfikowane
potrzeby?

zapotrzebowanie na działania z zakresu edukacji globalnej, ale z drugiej strony wydaje się, że w przyszłości warto użyteczność podejmowanych działań istotnie zwiększyć poprzez nacisk na tworzenie spójnej diagnozy potrzeb grup docelowych.

Projekty edukacji globalnej w coraz szerszym stopniu korzystają z nowoczesnych technologii, jednak nadal wydaje się, że jest to zasób nie w pełni wykorzystany. Badanie pokazało, że największy sukces odniosły szkolenia e-learningowe. Wydaje się więc, że może to być droga do rozwoju wiedzy o edukacji globalnej na szeroką skalę. Podobną rolę pełni też wykorzystanie facebooka do wymiany doświadczeń i wiedzy między edukatorami. Wykorzystanie Internetu i narzędzi typu GoogleBooks do upowszechniania materiałów edukacyjnych okazuje się bardzo trafną odpowiedzią na wysokie zapotrzebowanie na wsparcie merytoryczne. Wykorzystanie nowoczesnych technologii jest szczególnie ważne w kontekście wyrównywania szans edukacyjnych i docierania z ofertą do szkół oddalonych od ośrodków miejskich.

Edukacja Globalna jest próbą nowoczesnego spojrzenia na edukację i wychowanie w kontekście globalizacji, intensyfikacji kontaktów ludzi z różnych kręgów kulturowych, mobilności i rosnącej potrzeby porozumiewania się i współżycia. W związku z powyższym wszystkie analizowane projekty, przez sam fakt popularyzowania EG przyczyniały się do przełamania stereotypów. Zwłaszcza, że myślenie stereotypowe jest wciąż obecne w polskiej szkole, podobnie jak i w polskim społeczeństwie.

Pytanie 3.5.2
Czy/jakie narzędzia stosowane w projektach stanowiły dla beneficjenta przykład nowoczesnych technologii i/lub rozwiązań alternatywnych do dotąd wykorzystywanych?

Pytanie 3.5.3 **Czy/ w jaki sposób/ które projekty przyczyniały się do przełamania stereotypów i uprzedzeń wpływających na rozwój?**

Analizując wpływ projektów na kształtowanie wizerunku Polski jako państwa aktywnego w polu współpracy rozwojowej trzeba wyróżnić dwa poziomy. W ujęciu ilościowym najważniejsze są projekty docierające do jak największej liczby odbiorców (p.. szkolenia, warsztaty). Duży potencjał umacniania wizerunku Polski jako donatora uruchamia także współpraca z mediami głównego nurtu. Atrakcyjna forma, innowacyjność i umiejętność trafienia do mediów daje możliwość dotarcia z informacją o polskiej pomocy do znacznie większej grupy odbiorców.

W ujęciu jakościowym największe znaczenie w umacnianiu wizerunku Polski jako donatora współpracy rozwojowej mają działania pozwalające na przyjrzenie się 'z bliska' efektom polskiej pomocy. W szczególności, pozytywny wpływ mają spotkania z wolontariuszami, którzy uczestniczyli w realizacji projektów w krajach Afryki, Azji lub Bliskiego Wschodu i mogą bezpośrednio przekazać doświadczenia z wdrażania i rezultatów polskich programów pomocowych.

Pytanie 3.5.4 Jakie działania projektowe w najwyższym stopniu i dlaczego sprzyjały umacnianiu wizerunku Polski jako donatora współpracy rozwojowej?

REKOMENDACJE

Rekomendacje dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych

a) Zmiany w systemie naboru i wyboru projektów:

Rekomendacje

Sugerujemy wprowadzenie następujących zmian w sposobie wyboru i oceny projektów w celu zwiększenia prawdopodobieństwa wyboru projektów trwałych i użytecznych:

- (1) Szczególną wagę należy poświęcić projektom skierowanym do nauczycieli szkół podstawowych (np. poprzez premiowanie dodatkowymi punktami w procesie oceny wniosków) – nauczyciele tego poziomu czują się na marginesie działań z zakresu edukacji globalnej, choć forma ich pracy i wiek uczniów dają wyjątkowo dobre warunki dla wprowadzania wątków edukacji globalnej. Podobny mechanizm premiowania warto zastosować wobec nauczycieli wychowania przedszkolnego,
- (2) Celowe wydaje się także uwzględnienie w kryteriach oceny wniosków mechanizmu zobowiązującego szkolonych nauczycieli do przeprowadzenia w swoim otoczeniu zajęć wykorzystujących zdobywaną wiedzę; przedstawienie w charakterze dobrej praktyki rozwiązania zastosowanego **m.in. w projekcie „Edukacja globalna z klasą”**. **Nauczyciele dostają w ramach każdego z 4 modułów szkolenia zadania praktyczne do wykonania w uczonej przez siebie klasie; następnie sprawozdają wyniki swojemu mentorowi/dyskutują na warsztatach z innymi nauczycielami,**
- (3) Sugerujemy również dodatkowe premiowanie idei popularyzacji wiedzy i umiejętności zdobytych na szkoleniach wśród nauczycieli danej szkoły – by wiedza zdobyta przez jednego nauczyciela automatycznie, nawet w okrojonej formie była multiplikowana w środowisku danej szkoły,
- (4) W kolejnych konkursach proponujemy uwzględnienie w kryteriach oceny wniosków mechanizmu zbierania informacji zwrotnej od odbiorców publikacji rozpowszechnianych w projekcie. **Przedstawienie w charakterze dobrej praktyki rozwiązania wykorzystanego w projekcie „Edukacja globalna z klasą”**. **W projekcie zastosowano mechanizm dystrybucji publikacji poprzez wysłanie formularza zgłoszeniowego, w którym nauczyciel deklarował gotowość do przeprowadzenia co najmniej dwóch zajęć w oparciu o przesłane materiały oraz zgodę na udział w badaniu ewaluacyjnym. Następnie, po**

Pytanie 3.1.1 (1)
Pytanie 3.2.1
(2,3)
Pytanie 3.4.1(4)
Pytanie 3.5.2 (5)

pewnym czasie wnioskodawca dokonywał ewaluacji publikacji poprzez wysyłkę ankiet ewaluacyjnych do odbiorców publikacji.

W przypadku podręczników skierowanych do szerszych grup odbiorców wnioskodawca mógłby uzależnić przestanie publikacji od wypełnienia krótkiej ankiety, w której znalazłaby się informacja nt. specjalności zgłaszającej się osoby i celu w jakim zamierza ona go wykorzystać np. po to aby pogłębić wiedzy i/lub używać go jako materiału dydaktycznego do prowadzenia określonego typu. Pod koniec projektu oraz np. w rok po jego zakończeniu wnioskodawca, byłoby zobowiązany do przesłania analizy dot. odbiorców podręcznika do Operatora programu,

- (5) Warto w zasadach konkursowych promować wszelkie zapowiedzi stosowania nowoczesnych technologii w projektach edukacji globalnej, bowiem nadal jest to zasób nie w pełni wykorzystany. Szczególnie dotyczy to szkoleń e-learningowych, które przyciągają coraz większe rzesze nauczycieli, ale też różne formy elektronicznego udostępniania materiałów i publikacji czy narzędzia wymiany doświadczeń (jak fora, sieci społecznościowe, blogi etc.).

b) Zmiany w systemie koordynacji projektów

Rekomendacja

Wprowadzenie obowiązku wśród wnioskodawców gromadzenia danych kontaktowych wśród bezpośrednich uczestników projektów. Dane te mogłyby być zbierane dla potrzeb monitorowania i ewaluacji projektów.

Wnioskodawcy byliby zobowiązani do przygotowania baz teleadresowych w jednolitym dla wszystkich formacie. W ramach wymaganych informacji znajdowałby się:

1. imię i nazwisko uczestnika,
2. stanowisko,
3. specjalizacja,
4. instytucja delegująca,
5. gmina, w której mieści się placówka, w której jest zatrudniony, studiuje itd.
6. rodzaj działania, w którym uczestniczył,
7. adres e-mail,
8. telefon kontaktowy.

Bazy tele-adresowe mogłyby stanowić załącznik do sprawozdań końcowych projektów. Powinny być wyłącznie w wersji elektronicznej (excel). MSZ mógłby przetrzymywać takie dane na serwerze.

Dodatkowo przy okazji realizowanych przez nich działań uczestnicy projektów podpisywaliby deklaracje uczestnictwa oraz zgodę na przetwarzanie danych osobowych. Deklaracje byłyby przetrzymywane przez beneficjentów z dokumentacją projektową. Dzięki czemu z jednej strony wnioskodawcy uwiarygodniliby informacje dotyczące osiągniętych rezultatów (liczba uczestników), z drugiej strony umożliwiliby ewaluatorom szybkie dotarcie do wszystkich uczestników projektów.

Opracowanie systemu monitorowania dla projektów z zakresu edukacji globalnej. System monitorowania opierałby się wyłącznie na określeniu przez MSZ listy wskaźników podstawowych, które mogłyby być gromadzone na poziomie wszystkich projektów w jednolity sposób. Inspiracją do listy wskaźników mogłyby być propozycje Wykonawcy zawarte w raporcie w rozdziale dotyczącym skuteczności działań. Wartości wskaźników byłyby prezentowane w sprawozdaniach końcowych, pokazywałyby stopień realizacji celów projektów. Dzięki temu, że byłyby takie same dla wszystkich projektów można by je było agregować i porównywać na poziomie całej pomocy.

Pytanie 3.2.2

c) działania Ministerstwa Spraw Zagranicznych na rzecz projektodawców:

Rekomendacje

Sugerujemy przygotowanie przez MSZ skryptu „praktycznych rad dla wnioskodawców”. Wszystkie rady zostały opracowane na podstawie analizy dobrych praktyk zaobserwowanych w niniejszym badaniu. Rekomendacja mogłaby stanowić inspirację dla przyszłych projektodawców. Miałyby na celu poprawę efektywności narzędzi wykorzystywanych do edukacji i popularyzacji zagadnień edukacji globalnej.

Poniżej lista praktycznych rad:

Rekrutacja multiplikatorów. Jeśli projekty zakładają udział osób mających pełnić rolę multiplikatorów wiedzy to należy szczególny nacisk położyć na sposób ich rekrutacji i promować oraz wspierać projekty, które będą miały sprecyzowane zasady rekrutacji. ogólnodostępne ogłoszenia, jasne kryteria doboru, test wiedzy/umiejętności i rozmowa kwalifikacyjna - wydają się być skutecznym mechanizmem.

Rekrutacja nauczycieli. Jeśli projekty zakładają mechanizm multiplikacji wiedzy przez nauczycieli w ramach ich szkolnych obowiązków to:

- projekty te powinny tworzyć mechanizm skłaniający nauczycieli do podjęcia konkretnych działań multiplikacyjnych jeszcze w ramach projektu. Daje to większe szanse na podejmowanie podobnych działań w przyszłości,
- powinny prowadzić bardziej sformalizowaną rekrutację uczestników, by z oferty korzystali nauczyciele realnie gotowi do podjęcia się roli ambasadorów edukacji globalnej w swoich środowiskach. To prawdopodobnie wymagałoby również większej współpracy różnych wnioskodawców w zakresie dostępu do maksymalnie szerokich danych kontaktowych i większej promocji projektu,
- sugeruje się bardziej restrykcyjnie stosować podział wsparcia na projekty multiplikacyjne i popularyzacyjne. Za tym rozróżnieniem powinna iść adekwatne propozycje wskaźników określanych we wnioskach – w przypadku multiplikacji wskaźników realnie pokazujących mechanizm multiplikacji oraz skuteczne przekazywanie wiedzy, a w przypadku popularyzacji – wskaźników trafiania do szerokich mas społecznych, stosowania różnorodnych metod etc.

Całościowe wnioski

Niektóre z badanych projektów pokazują bowiem, że mechanizm multiplikacji jest rozumiany i wskaźnikowany jako liczbą przeszkolonych nauczycieli, co jest dalekie od panującej w szkole rzeczywistości. Nauczyciele będąc obciążeni innymi obowiązkami szkolnymi, nie traktują edukacji globalnej priorytetowo, zatem trudno oczekiwać, by udział w pojedynczych szkoleniach diametralnie zmieniał ich światopogląd i by stawali się ambasadorami edukacji globalnej.

Rekrutacja szkół:

- najskuteczniejszą metodą docierania do placówek szkolnych z ofertą są kontakty indywidualne i wcześniejsza współpraca z daną placówką,
- aby zwiększyć efektywność prowadzonej rekrutacji sugeruje się zacieśnić współpracę podmiotów realizujących projekty w zakresie dostępu do szkół.

Eksperci. Cechą przynoszącą duże efekty w procesie nauczania o edukacji globalnej jest udział ekspertów, mających doświadczenie przebywania w krajach rozwijających się lub ekspertów pochodzących z tych krajów (na zasadzie spotkań z ciekawymi ludźmi). Warto wspierać inicjatywy, które uwzględniają udział takich ekspertów.

Ponadto sugerujemy wnioskodawcom organizację wspólnych zajęć dla uczniów i nauczycieli z udziałem osób, które z natury rzeczy mają odmienną percepcję zagadnień objętych edukacją globalną, niż to wynika z tradycyjnego podejścia. Dobrym pomysłem mogą być wybrane lekcje historii prowadzone wspólnie przez nauczycieli z dwóch krajów, których dotyczy dane wydarzenie lub proces historyczny. Dzięki takiemu eksperymentowi uczniowie i nauczyciele poznają jednocześnie obie perspektywy, co daje im świadomość istnienia różnych interpretacji tych samych wydarzeń. Inny przykład może dotyczyć wybranych lekcji geografii lub wiedzy o społeczeństwie z udziałem przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych.

Metody

- tworząc materiały edukacyjne, ważne jest zadbanie o wyraźne powiązanie ich z adekwatnymi zapisami podstaw programowych poszczególnych przedmiotów i etapów edukacyjnych. W publikacjach należy dokładnie wypunktować, które jej części odwołują się do – i do jakich – zapisów podstawy programowej. To istotne zarówno z

punktu widzenia operacjonalizacji EG, jak i przekonywania o zakorzenieniu EG w już istniejących wymogach. Stanowi to istotne wsparcie dla nauczycieli we włączaniu treści z zakresu EG do prowadzonych przez siebie zajęć. Wreszcie, może to pomóc w zapewnianiu komplementarności tworzonych materiałów edukacyjnych i tworzeniu uporządkowanych repozytoriów,

- warto również pamiętać, by w szerszym stopniu promować ideę otwartych zasobów edukacyjnych i publikowania tego typu materiałów na licencji Creative Commons,
- należy promować wszelkie działania służące promocji wypracowanych materiałów, przy czym nie chodzi o szatę graficzną czy formę ich wydruku a podejmowanie różnych metod docierania z informacją do szkół,
- metodą wartą wspierania są kursy e-learningowe, ale powinny być połączone ze zjazdami stacjonarnymi, co nie będzie wykluczało z udziału nauczycieli starszych,
- mechanizm pracy ze studentami i tworzenia z nich animatorów edukacji globalnej jest bardzo trafny, jednak wymaga długotrwałej ich pracy. Jeśli projekty muszą mieścić się w roku kalendarzowym to przygotowanie studentów powinno przebiegać w okresie letnim, tak żeby animatorzy mieli realne 4 miesiące pracy w szkole. Tylko długotrwałe działania dadzą szansę na trwałość zmian, zarówno w szkole, jak i wśród studentów, którzy przekonają się, że chcą się podejmować takiej pracy,
- działaniem podnoszącym skuteczność wspierania zmian w postawach odbiorców względem EG są bezpośrednie spotkania z osobami znającymi tematykę rozwojową z praktyki, zwłaszcza z wolontariuszami Polskiej Pomocy. Zaproszenie ich do szkół zwiększa atrakcyjność zajęć dot. EG, przez sam fakt prowadzenia ich przez osoby z zewnątrz, odwołujące się do własnych doświadczeń. Dodatkowo, działanie takie umacnia wizerunek Polski jako donatora pomocy międzynarodowej.

Rekomendacja o charakterze horyzontalnym adresowana do Ministerstwa Edukacji Narodowej

Rekomendacje

- Przygotowanie przez MEN, przy wsparciu merytorycznym MSZ, dużego projektu systemowego, który stanowiłby kluczowe narzędzie wdrażania EG w systemie oświaty. Konstrukcję projektu można by oprzeć na najlepszych praktykach zaobserwowanych w projektach Polskiej Pomocy Rozwojowej. Projektów mógłby być finansowany w nowej perspektywie z funduszy europejskich (Program PO WER-następca PO KL),
- Warto, żeby EG znalazła się jako priorytet roczny MEN,
- Warto, żeby MEN wymogło na wydawcach ujęcie EG bardziej explicite w podręcznikach szkolnych.

Pytanie 3.2.1